

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ÜZERİNE -1-

Av. Volkan KAYA

Oda Hukuk Müşaviri

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayımlanan "İş Güvenliği İle Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" in birçok maddesinin, TMMOB tarafından açılan dava sonucu Danıştay tarafından iptal edilmesinin ardından, 5763 İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun kabulü ile İş Kanunu'nda iş sağlığı ve güvenliği ni ve mesleki eğitimi de içeren çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Son günlerde ise bu düzenlemelerin dışında Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı taslağında belirtildiği üzere, iş sağlığı ve güvenliğinin İş Kanunu'ndan soyutlanarak ayrı bir kanun ile düzenlenmesi gündeme gelmiştir. Taslağa göre Kanunun 2008 IV. çeyreğinde yasalaşması öngörülmektedir. "İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Taslağı" hükümet tarafından hazırlanmış ve yasalaşma sürecine girmiştir.

Gelmiş olduğumuz noktada en önemli sorun ise hazırlanmış olan taslağın ihtiyaçları karşılayıp karşılamayacağı noktasındadır. Bunu anlamanın en iyi yolu ise yapılan düzenlemenin ülke mevzuatının ve uluslararası mevzuatın çizmiş olduğu sınırlar içerisinde, belirlenen ilkeler ile yapılıp yapılmadığına bakmaktır. Bu aşamada 2 bölüm halinde bültende yayımlanacak olan bu yazıda ülke mevzuatımızın ve uluslararası sözleşmelerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda içerdiği düzenlemeler anlatılmaya çalışılacaktır.

Bir ülkede, iş sağlığı ve güvenliği bakımından uygulanması gereken mev-

zuatı inceleyebilmek için öncelikle üst hukuk normu olan Anayasayı incelemek gerekir. Bunun yanında ülkenin imzalayarak usulüne uygun yürürlüğe koymuş olduğu uluslararası andlaşmalar, ülke kanunları, yönetmelikleri ve yargı içtihatları da göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemiz Anayasası 1982 yılında kabul edilmiş ve çeşitli değişikliklere uğrayarak günümüzdeki halini almıştır.

1982 Anayasası Devletin temel amaç ve görevlerini belirlemiştir. Kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaştırmaya edecek surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak, Devletin temel amaç ve görevleri arasında belirlenmiştir.

Bunun yanında Anayasa'da çalışma ile ilgili haklar ve ödevlerde belirlenmiştir. Anayasa çalışma ve sözleşme hürriyeti ilkesi benimsemiştir. Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır. Ayrıca Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır.

Anayasa'mızın 90. maddesi milletlerarası andlaşmaların ülkemizde uygula-

nabilirliğinin çerçevesini belirlemiştir. Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

Ülkemizin imzalamış olduğu ve usulüne uygun olarak yürürlüğe koymuş olduğu işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili hükümler içeren uluslararası andlaşmalara bakacak olursak bunların başında, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi, ILO Sözleşmeleri ve Avrupa Sosyal Şartı gelmektedir. Ayrıca bunların yanında bugünlerde hazırlanan İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yasa Tasarısı Taslağının kılavuz aldığı Avrupa Birliği Direktifleri de konu hakkında yararlanabilecek kaynaklar arasında yer almaktadır.

İnsan Hakları

Evrensel Beyanamesi

1949 yılında ülkemizin kabul etmiş olduğu İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi iş ve çalışma koşullarını düzenleyen maddeler içermektedir. Bunları şu şekilde belirtebiliriz:

1. Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.
2. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.

3. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

4. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır.

İnsan hakları konusunda bağlayıcı belge olan beyannameye imza atan ülkeler bu hakların kullanılabilmesi için gerekli koşulları sağlamak ile ilgili yükümlülükler üstlenmektedirler.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Anayasası

ILO Anayasasının başlangıç bölümü; Evrensel ve kalıcı bir barışın ancak sosyal adalet temeline dayalı olması nedeniyle; işçilerin genel ve mesleki hastalıklara ve iş sırasında meydana gelen kazalara karşı korunması, adalet ve insaniyet duygularından hareketle, aynı zamanda sürekli bir dünya barışını sağlamak arzusu ve bu belirtilen hedeflere ulaşmak amacıyla hareket eden Yüksek Akit Taraflar, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün işbu Anayasasını onaylarlar, şeklindedir.

ILO'nun politika ve programlarının açıkladığı Philadelphia Bildirgesinin başlangıç bölümü kurumun amaçlarını özetlemektedir.

Örgüt'ün dayandığı temel ilkeleri bir kez daha doğrular ve şunları özellikle bildirir;

- Emek bir mal değildir;
- Dernek kurma ve ifade özgürlüğü desteklenen bir ilerlemenin vazgeçilmez şartıdır;
- Yoksulluk, bulunduğu yerlerde, herkesin refahına yönelik bir tehlike oluşturur;

İhtiyaca karşı mücadele, her ulusun kendi ülkesi içerisinde tükenmez bir

güçle ve kamu yararının sağlanması amacıyla işçi ve işveren temsilcilerinin Hükümet temsilcileri ile eşit şartları içinde katılımlarıyla yapacakları serbest tartışmalara ve alacakları demokratik kararlara hakim olarak sürekli ve ortak bir uluslararası gayretle yürütülecektir.

ILO Sözleşmeleri

Bu çerçevede ILO tarafından düzenlenen ve ülkemiz tarafından da imzalanmış ILO sözleşmeleri bulunmaktadır. İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin 155 Sayılı Sözleşme, 42 nolu Mesleki Hastalıkların Tazmini Hakkında Sözleşme, 142 nolu İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri Hakkında Sözleşme bunlardan bazılarıdır.

Sözleşmelerden İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin 155 Sayılı Sözleşme, taraf ülkelerin uymakla yükümlü oldukları ulusal politika ilkeleri şu şekilde belirlemiştir.

1. Her üye, ulusal koşullar ve uygulamaya göre ve en fazla temsil kabiliyetine sahip işçi ve işveren kuruluşlarına danışarak iş güvenliği, iş sağlığı ve çalışma ortamına ilişkin tutarlı bir ulusal politika geliştirecek, uygulayacak ve periyodik olarak gözden geçirecektir.

2. Bu politikanın amacı, işle bağlantılı olan veya işin yürütümü sırasında ortaya çıkan kaza ve yaralanmaları, çalışma ortamında bulunan tehlike nedenlerini mümkün olduğu ölçüde asgariye indirerek önlemek olacaktır.

Sözleşmede atıfta bulunulan politika, İş sağlığı ve güvenliği ve çalışma ortamını etkiledikleri ölçüde, aşağıdaki esas eylem alanlarını dikkate alacaktır:

a. İşin maddi unsurlarının (işyerleri, çalışma ortamı, araçlar, makine ve

teçhizat, kimyasal, fiziksel ve biyolojik maddeler ve etkenler, çalışma yöntemlerinin) tasarımı, test edilmesi, seçimi, ikamesi, montajı, düzenlenmesi, kullanımı ve bakımı;

b. İşin maddi unsurları ile işi yapan veya nezaret eden kişiler arasındaki ilişkiler ve makine teçhizat, çalışma süresi, işin düzenlenmesi ve iş usullerinin işçilerin fiziksel ve zihinsel kapasitelerine uyarlanması;

c. Yeterli sağlık ve güvenlik düzeyine ulaşılması amacıyla bütün çalışanların ileri düzeyde eğitimini, kalifiyesini ve motivasyonunu kapsayan eğitimi;

d. Çalışma grubu ve işletme düzeylerinde ve ulusal düzeyi de kapsayan uygun diğer bütün düzeylerde haberleşme ve işbirliği;

e. Sözleşmenin atıfta bulunulan politikaya uygun olan eylemlerinde, işçilerin ve temsilcilerinin disiplin cezalarına karşı korunması;

Sözleşme ile ulusal koşullar ve uygulamaya uygun bir şekilde, iş sağlığı ve güvenliği ve çalışma ortamına ilişkin sorunlara yönelik yüksek teknik, tıbbi ve mesleki eğitimini de kapsayan, tüm çalışanların eğitim ihtiyacını karşılayacak şekilde tüm seviyelerde eğitim ve öğretimin geliştirilmesi için önlemler alınması şartı getirilmiştir.

Sözleşme şu günlerde Tuzla'da yaşanan sıkıntılarla ilgili hüküm içermektedir. Sözleşmeye göre, iki veya daha fazla işletmenin aynı işyerinde aynı anda faaliyette bulunduğu hallerde, söz konusu işletmeler, bu Sözleşmenin gereklerini yerine getirmek için işbirliği yapacaklardır.

İşçilere ilişkin olarak sözleşme de;

a. İşverenlerin üstlendikleri yükümlülüklerini yerine getirmeleri için, işçilerin, işlerini yaparken, işverenle işbirliği yapmaları;

b. İşletmedeki işçi temsilcilerinin, iş

sağlığı ve güvenliği alanında işverenle işbirliği yapmaları,

c. İşletmedeki işçi temsilcilerine, iş sağlığını ve güvenliğini sağlamak için yeterli bilgi verilmesi ve ticari sırları açıklamamak şartıyla kendilerini temsil eden kuruluşlarla bu bilgilerin istisna edilmeside;

d. İşletmedeki işçi ve temsilcilerine, iş güvenliği ve işçi sağlığı konusunda yeterli eğitim verilmesi,

e. İşletmedeki işçilerin veya temsilcilerinin ve bulunması durumunda, işletmedeki temsilci kuruluşların ulusal yasa ve uygulamaya uygun olarak, işleri ile ilgili iş sağlığı ve güvenliğinin bütün safhalarında incelemelere katılmasının ve bu konularda işverence onlara danışılmasının sağlanması, bu amaçla karşılıklı anlaşma halinde işletme dışından teknik danışmanlar getirebilmeleri;

f. Bir işçi, hayatı ve sağlığı için ciddi bir tehlike oluşturduğuna ve yakında vaki bulacağına haklı gerekçelerle inandığı herhangi bir durumu, derhal bir üstüne rapor eder ve işveren bu durumun giderilmesi için gerekli önlemleri alınca kadar yaşam ve sağlık için ciddi tehlike oluşturmaya devam eden çalışma alanına işçilerin dönmelerini istemez.

Son olarak ise sözleşmede, iş güvenliği ve sağlığına ilişkin önlemler, işçilere herhangi bir mali yük getirmemesi öngörülmüştür.

AVRUPA SOSYAL ŞARTI

Gözden geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, 09.04.2007 tarih ve 26488 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Şartın iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili getirmiş olduğu bazı yükümlülükler bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Tüm çalışanların güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarına sahip olma hakkı vardır.
- Herkesin, mesleki eğitim için uygun imkanlara sahip olma hakkı vardır.
- Herkes, ulaşılabilir en yüksek sağlık düzeyinden yararlanmasını mümkün kılacak her türlü önlemden yararlanma hakkına sahiptir.
- Çalışanlar, işletmede bilgilendirilme ve danışılma hakkına sahiptir.
- Çalışanlar işletmedeki çalışma koşullarının ve çalışma ortamının düzenlenmesine ve iyileştirilmesine katılma hakkına sahiptir.
- İçinde bulunulan tehlikeli ve sağlığa zararlı işlerdeki riski ortadan kaldırmayı ve bu risklerin henüz yeterince azaltılmadığı ya da kaldırılamadığı durumlarda bu işlerde çalışanlara ücretli ek izin verilmesini veya bunların çalışma saatlerinin azaltılmasını sağlamalıdır.

Devam Edecek...

“Sayın Üyemiz, Madencilik Bülteni’nin düzenli ve nitelikli biçimde çıkartılması sizlerin de etkin desteği ile mümkündür. İnceleme, araştırma, derleme, haber, yorum, anı, öykü, şiir ve diğer ürünlerinizle bültenimizi desteklemenizi bekliyoruz. Katkılarınız bizlere yol gösterecektir. Sektördeki bilimsel ve teknik tartışmalar, mesleğimizin ve madenciliğimizin gelişmesine katkı sağlayacaktır.”